

שומרת ההזמנות

כאן חנו בני ישראל בכניסתם
לארץ, כאן עברו עליהם
כמה אירועים מכוננים, וכאן
יושבת היום ארנה קובוס
ומחברת את הישראלים
של המאה ה־21 ליריחו.
בין הניסיונות לאלף את
האדמה המלוחה ובין
המאבק במחבלים ושוודדים,
היא מובילה סיורים לעיר
שמדינת ישראל ויתרה עליה
בקלות רבה כל כך. ובכל
זאת, כשבמאית החליטה
להקדיש לה סרט וגייסה את
קרן קולנוע שומרון, קובוס
לא הבינה מה פתאום, וכמעט
טרפדה אותו ברגע האחרון

← **הודיה כריש־חזוני**
צילום: נעמה שמרן

"להכין לך תה? את אהבת תמרים? אלו תמרים שלנו", אָרנה קובוס מגישה לי מגידוליה. "אנחנו מגדלים תמרים, ויתם ורימונים. כגלגל השמיטה – רימונים אין, תמרים יש קצת של שביעית, ויתים – אוצר בית דין של קרן שביעית. שנת שמיטה זה משהו מיוחד".

את מרגישה את זה ביבול?

"אני מרגישה את זה בטלטול. זה סיפור שצריך להתמודד איתו. לא דבר פשוט, באופן אישי וגם מבחינה לאומית. לאומית, זה לא קיים. אין מודעות, אף אחד לא יודע שום דבר. זה גלגל שצריך לגלגל, לעשות משהו. כי לא הגינוי שזה ככה. זו הדי ממש מצווה, זה נאמר בסיני, כמו שבת".

יש מודעות ציבורית לשמיטה, אבל בעיקר במטבח הפרטי.

"כן, הציבור יודע רק 'פח שמיטה'. אבל יש כאן עניין של שמירת מצווה ממש, וזה לא יכול לבוא על חשבון חקלאים שהם אולי אחוז אחד מהאוכלוסייה. זה עניין לאומי, וצריך לחשוב איך שומרים שמיטה באופן לאומי בלי שהציבור הזה ייפגע. כמו שהמורים בשנה השביעית יוצאים לחופש בצורה מסודרת – מקבלים משכורת במשך שנה בלי לעבוד, ואף אחד לא נפגע – אפשר לעשות אותו דבר גם לחקלאים. אבל בשביל זה צריך שיהיה ציבור שידרוש את הפתרון.

"צד נוסף של הסיפור הוא מה אוכלים בשמיטה. אני לא מוכנה לאכול מהגויים, ואני גם לא חושבת שזו כוונת התורה, להעשיר אדירים על חשבוננו. כתוב לגבי השמיטה 'ונתתי את ברכתי, ושלוש שנים לכאורה אוכלים אוכל יבש. אני לא רוצה לאכול יבש, אני רוצה את הפירות והירקות שלי, הסרירים. החקלאות במדינת ישראל של היום, מבחינה טכנולוגית, היא אל־ף־אל־ף. יש חממות, יש גידולים על מים ויש גידולים מנותקים מהקרקע, כדי שהיוו לנו ירקות במשך כל השנה. ופירות זה בכלל לא בעיה, העץ ממילא נותן את הפרי שלו ואפשר לעשות אוצר בית דין בלי לעבוד. זה דבר שאפשר לחבק אותו, אפשר ללכת עם זה. צריך קצת מודעות וקצת יחסי ציבור וקצת לגלגל את זה, ובעזרת השם נהיה שם. עם ישראל נמצא היום בארץ ישראל, ואי אפשר להתחמק – כשמגיעים לארץ צריך לשמור שמיטה", פוסקת ארנה קובוס. וכשהיא מחליטה, הורביים בדרך כלל קורים. גם אם זה לוקח זמן, וגם אם הדרך לא תמיד פשוטה. בעצם, היא אף פעם לא.

האוויר הקריר שוטף עכשיו את "בית חגלה", החווה של משפחת קובוס, נעים באופן מתוק כמעט. וגם מתעצת, כאן, לא הרחק מיריחו, החום יוקד רוב ימות השנה והשמש לוהטת. לא פעם קורה שאורחים רק יוצאים ממוזן המכונית ומיד נמלטים אליו בחזרה, בלי להיכנס בכלל אל בית העץ הפשוט או אל מרכז המבקרים הסמוך. אבל מבחינת ארנה, טמפרטורות גבוהות הן רק עוד סעיף ברשימת ההתמודדויות החלוציות.

היא בת 74, צנומה בעקבת שנים ארוכות של צריכת מזון בריא וטבעי בלבד, מאירת פנים כמי שמכירה היטב את משימת החיים הייחודית שפילסה לה. נטולת מבטא וז, כמעט. רק הד' שלה מסגירה את היותה ילירת מקום אור. במקרה שלה מרובר בסלוניקי שביוון, משם עלתה ארצה לפני מלחמת ששת הימים. היא הייתה אז סטודנטית לספרות צרפתית ולפילוסופיה, ולא העלתה על דעתה שיום אחד תהפוך לחלוצה ולבעלת חווה. שיום אחד תיקח על עצמה בפשטות – אבל מהסוג הבלתי מתפשר – לעורר מחדש את בשורת קרשתה של העיר יריחו. חייה קיבלו תפנית בעקבות תאונת דרכים קשה

"לא הצלחתי לגדל עדר, כי פעם עכשיו כבר חמש שנים. וואו, העדר גדל אחרי הפריצה האחרונה לא העזתי לקנות, קניתי רק זוג – עז ותיש. מהם יש כבר עשרה. אני מקווה שזה יהפוך לחקום חכנים. כי אוקיי, אני משוגעת, אבל הילדים שלי צריכים לפרנס משפחות. לא פלא שהם לא כאן. הם אנשים מוכשרים, אז יש להם תפקידים נוספים בחיים"

זה מפורש בספר מלכים. ואנחנו עומדים גם במקום הנמוך ביותר בעולם. או המגפז הזה של ארץ ושמיים, קורה רק כאן. והמקום הזה היה עומד שומם לולא החווה שלנו.

"בתחלה היינו לבר. לפני שש שנים תנועת אמנה הציבה כאן קרוואנים, ועכשיו גרות פה לידנו 32 משפחות. הן לא קשורות לחווה, אבל זה כמובן נותן כוח, כי להיות לבר זה סיפור. אלה חברה' נהדרים, צעירים, אני מכבדת אותם ומכינה אותם, אבל לפעמים יש קצת מתת. הם עולם אחר. אני מתפללת לשתוף שלי למעלה שהמתה ביני ובינם לא יהיה גדול מדי".

המהפכה התנ"כית

אנחנו נפגשות לרגל צאתו של "אש ויקדת ביריחו" – סרט קצר שיצרה חגית אשיהרשיטק במסגרת קרן קולנוע שומרון, והוקרן לאחרונה בפסטיבל של חקרן. הסרט מתעד את חיי היומיום של ארנה (שכתבה לפני שנים אחדות ספר באותו שם), את מאמציה לעבד את הארמה הקשה, ואת מאבקה לשמר את הקשר של עם ישראל ליריחו.

"כשעברתי לפה, לא ידעתי בכלל מה זה הגלגל. חגי בן־ארצי (מרצה לתנ"ך ולתלמוד – הכ"ח) הגיע אלינו כל שבוע במשך 15 שנה כדי ללמוד איתנו, ובזכותו הבנו. הוא הרגיש זיקה עצומה לשטח כאן ולמשה רבנו. גם על יריחו לא הייתי יודעת כלום לולא הסכמי אוסלו. בתחלה חשבתי שדווקא לתת את הארץ מגיע מרשעות, אחר כך חשבתי שזו בעיה חינוכית. אנשים אומרים 'ניתן את זה בשביל שלום', כי אין להם זיקה ומודעות למקומות האלו. אני לא מדברת על אנשים שלא קראו תורה, אלא על מי שכן קראו. מה שאנחנו יודעים זה מהמסורת של הגללות. כדי להגיע אל התנ"ך, אל משה רבנו, צריך מהפכה.

"גם את מה שיש פה היום, אני לא העזתי לחלום. בעזרת השם, אני רוצה שהחווה תהפוך לפנס שמאיר את הבעקע. אנחנו לא נמצאים פה כדי

לדרווית. עובדים קשה מאוד, זו אדמת ים המלח, לא שטח פורה. מוציאים בקושי משהו מהארמה. אבל אני מאמינה בצורה חר'משמיעת שיש כאן ניסים גלויים. איך שמצאנו מים, חשמל, אנשים, כספים, ביטחון – מאיפה כל זה בא? נס אדרי נס החזיקו אותנו, ואני מאמינה שיהיה גם המשך בזכות הניסים. אבל זה לא פשוט".

איך מצאתם מים?

"היו הרבה סיפורים. התחברתי למעיין עין חגלה, שהכומר היה מחובר אליי", היא אומרת ומתכוונת למגזר דיר חג'לה הסמוך. "בתחלה הכומר אפשר לי, אחר כך הוא ניתק אותי. ואז חפרנו בארות ולבסוף מצאנו בהן מים, בדיוק בשבוע של פרשת תולדות. כמו יצחק, אי אפשר שלא לראות את הנס. ויחד עם זאת, לא קל. רק כשאתה כבר עם הלשון בחוץ, מגיע הנס".

בסרט היא מתארת כיצד באחד הלילות פרצו מחבלים לחווה, כפתו אותה ואת יוסף, בזוו רכוש ואיימו להצית את הבית עליהם. באורח נס, משהו משך את תשומת הלב של כוח צבאי ששהה בסביבה, והחיילים נחלצו לעזרת חווג קובוס. ניסים, ככל הנראה, הם מוטיב קבוע במקום הזה. בלעדיהם אי אפשר.

קיומו של יישוב סמוך משפר גם את הביטחון של החווה?

"כן. קודם היו גנבות. לא הצלחתי לגדל עדר, כי פעם בשנתיים גנבו אותו. עכשיו כבר חמש שנים. וואו, העדר גדל. אחרי הפריצה האחרונה לא העזתי לקנות, קניתי רק זוג – עז ותיש. מהם. יש כבר עשרה. התרבו, חיים כאן בכיף. אני מקווה שזה יהפוך למקום מכנים. כי אוקיי, אני משוגעת, אבל איך ימשך העסק? הילדים שלי צריכים לפרנס משפחות. לא פלא שהם לא כאן. הם אנשים מוכשרים, אז יש להם תפקידים נוספים בחיים. "חמישה ילדים יש לי, ברוך השם. שלושה בנים. הם קשורים לכאן, כמה שנים טובות מהעזרת שלהם הם תרמו לבנייה והחיאה של המקום. הם

הקימו כאן הכול כשבאנו, עברו קשה. את הבית הזה הבן שלי בנה בגיל 17. קודם את החדר ההוא, אחר כך את החדר הזה. מים, חשמל, השקיה, צמחייה – לא ידענו לעשות כלום, ולמדנו בשטח. פעם גם אני עשיתי הכול. היום, הגוף מדבר". בסצנת הפתיחה של הסרט, אגב, ארנה מודלגת בקלילות מעל גדר בריד, אוספת את שקדייה, הגריה הקטנה שעברה לצד לא לה, ומחזירה אותה למקום הנכון.

בכל השנים הללו, אף פעם לא הרגשת שנגמר לך הכוח?

"לי יש כוח? לי? זה הכול ממני", היא צוחקת ומצביעה למעלה. "הוא שנותן כוח. כל עוד הוא נותן, אנחנו כאן. על כל יום אומרים ברוך השם. כל יום הוא נס. יהיה גם מחוץ אולי. הדרך של כל אדם היא נס. יש מיליאריי אנשים בעולם, והוא מכון כל אחד בדרך שלו, ואת עם ישראל במיוחד. את כל הדרך הזו הוא כיוון לי".

כל תקופה, כל עונה, מביאה עמה אתגרים חדשים. "עכשיו למשל הייתה עוגמת נפש לא־רגילה. דבר שקשהקשה. ייחלנו שתיגמר השמיטה, חיכינו עוד חודש ועוד, ואז היא נגמרה ורציתי לשתול. את השטח שיש לי כאן החטיבה להתיישבות נתנה לי. אבל הוא התמלא, אז רציתי לשתול צמוד אליו ויתים ותמרים. ידעתי שחלק מהשטח שאני מכירה היטב במפות, שייך לכנסייה. אבל הם מכירים אותנו כבר עשרים שנה, וזה מובן מאליו שמשתייך אלינו. שתלתי שם את הויתים ואת התמרים, בא פקח של רשות שמורות הטבע ואמר לי שהשטח ה זה הוא שמורה. שנים היה לי חלום שיגיעו לפה רשות שמורות הטבע. בסופו של דבר העתקתי את התמרים, והם נפגעו מההעזקה. השקעתי עוד כדי להכין שטח חדש בתוך הגנה".

צילום: אלחי נחום

"אנחנו מול הר נבו, תחת עיני משה רבנו". מתוך הסרט "אש ויקדת ביריחו"

חגית אשיהרשיטק: "הסרט מוקרן, ואני רואה אותה עם הראש באדמה. היא קראה לי החוצה ואמרה: מה פתאום, מה עשית לי. אמרה שאחרי 120 יעשו עליה סרט כזה. נסענו חמש לצפון בידיעה שאחרי כל העבודה, הצילומים והעריכה, אין סרט. אבל אז קיבלתי מחנה הודעה – 'חגית, הסרט נפלא'"

הנהגל פה, אני מכירה אותו עשרים שנה, רק פעמיים ראיתי אותו עולה על גדותיו. בדרך כלל יבש. ופתאום בא שיטפון שעוד לא היה כזה, ושטף לנו את העצים. פשוט נורא ואיום. ההשקעה הכספית, צנרת חדשה ועבודה. אתה נמצא עם הלשון בחוץ. מה עושים, מה קורה כאן, זה ממש קשה".

הטלפון שלה מרבה לצלצל. עכשיו זה מורדיך של קבוצה שאמורה להגיע אליה היום לסיור. הוא מודיע שהליווי הצבאי מתעכב והם צפויים לאתר. "אני מקווה שהוא לא יבטל", אומרת ארנה. "גם זה יכול לקרות. נו, סיפורתי לך הרבה דברים. את התה לא שתתי".

לדעת להיות רצפה

חגית אשיהרשיטק, 55, מתגוררת בניצן. לבית חגלה היא הגיעה לראשונה במסגרת סיור, כמו זה שארנה מצפה לו עכשיו. "הלכנו שם על אדמת חוואר, עמדנו מול הר נבו, ואז פגשנו את ארנה והתארחנו במרכז המבקרים שלה, שהיה אז בנוי מענפי דקל יבשים. זה היה לפני כמה שנים. אני לא זוכרת מה היא סיפרה, אבל זוכרת שהוקסמתי ממנה", היא מתארת תחושה שניתן להוזהות עמה בקלות. "היא מכרה מיץ רימונים מהוזהו, ויתם, אדמת חוור כממשת שיניים, והכול למען יריחו. רציתי מאוד להתגרם אצלה, אז אדרי חודש באתי

"כל אחד צריך לראות את הסרט עליה ועל יריחו. זה נותן כוח". קובוס בביתה

שמתרחש במרחק שעה וחצי מביתי, כי אני באמת מאמינה בשליחות הזו. אני חושבת שכל אחד צריך לראות את הסרט עליה ועל יריחו. זה נותן כוח, זה חשוב מאוד. עורך תל-אביבי שמאלן, לקח ממני את הטלפון של ארנה כדי לומר לה שהיא אישה מעוררת השראה".

"לא הייתי לבד כשראיתי את הסרט בפעם הראשונה", מסבירה לי ארנה. "הייתי עם בעלי והעובד שלנו וחגית ובעלה. הם באו וכולנו ישבנו לראות, ואגיד לך את האמת, התביישתי מאוד. זו חשיפה לא נורמלית, ומדברים עליי. הרגשתי קצת כאילו זה סרט הספר אחרי מותי. היה לי מאוד לא נעים ממנה, כי במקום שנשבח אותה היא יצאה מפה עם הונב למטה. ואז ראיתי את הסרט שוב, לבד, והבנתי שהוא מצוין. היא עשתה עבודה נהדרת.

"הבנתי גם שאני צריכה ללמוד שאני רצפה. דברים עוברים דרכי, צריך לקבל את זה. אתה עושה תשתיות, בונה דברים, ואחרים עוברים דרך מה שבנתי. אני מבינה שלא נעים לך לשמוע שאני רצפה, אבל גם אסתר המלכה הייתה רצפה, היא הכינה את השטח למשהו גדול וגם שילמה מחיר, לעבור מה שעברה עם המלך הגוי הזה. גם מה שאנחנו עוברים כאן, זה לא פשוט. זה מחיר גבוה. אבל ברגע שאת מקבלת את המורעות שאת עוברת בשבילי, אין טוב מזה. זו שמחה גדולה מאוד. אז מה אני יכולה לעשות, רק לפתח את הקשר איתו, שיהיה קצת יותר קל".

כשקובוס נשאלת אם מבקרים נשים בקסם המקום, היא משיבה שלפעמים. "היה חייל אחד מהבסיס שהבין שמה שקורה פה זה החזון שלו. בכל רגע פנוי הוא היה רץ לכאן מהר, שואל במה הוא יכול לעזור. יש אנשים שזה מדבר אל ליבם, ויש אנשים שזה לא שייך להם. יש מתנדבים שבאים ורוצים להיות חלק ונותנים מזמנם, ויש לא אחד ולא שניים שרק יורדים מהאוטובוס ומיד עולים חזרה בגלל החום. גם האחיות שלי. הן הגיעו לכאן לפני כמה שנים, שלוש בצהריים, יצאו מהמונית והתחילו לבכות. 'מה זה, עם מה את מתמודדת?'. יש כאלו שמתחברים ויש כאלו שלא. וזה בסדר. לקח לי זמן להבין שלא כולם מתחברים.

"לא השארנו אף פעם את המקום ריק, ואם רציתי למשל לבקר את הילדים שלי או ללכת לעשות קניות, הייתי צריכה שמישהו יהיה כאן. לפעמים היה קל למצוא, לפעמים היה קשה מאוד. בסוף הבנתי שרק הראויים זוכים להיות שומרים כאן. היו תקופות שאנשים גרו כאן, והיו גם אנשים שניסו לנצל, להרוויח מהמקום הזה, להעיף אותי. אז הגענו גם לבתי משפט. בכל הדרכים האלה הלכתי".

כל זה לא נמצא בפרט. יש בו סיפור של קסם. "כן, חגית עשתה סרט טוב. הייתי רוצה לעשות סרט רק על יריחו, כי היא העיקר. להראות מה שיש לנו שם, ויש לנו".

אם אפשר יהיה לעבור לגור ביריחו, את עוברת? היא צוחקת. "לא יודעת. בבית הכנסת 'שלום על ישראל' הייתה ישיבה במשך שבע שנים עד ששרפו את המקום, ותראי מה זה נס – בחורש אלול השנה כמה תלמידים של הרב יצחק גינזבורג החליטו שהם מחזירים את ישיבת יריחו. הגיעו לכאן ארבעה חברים בני 16-17, בלי להודיע בכלל, ואמרו לי 'אנחנו ישיבת יריחו'. נתתי להם חדר, והם כאן. הרב גינזבורג משלם בשבילם שכר דירה. הם לומדים, מדי פעם קצת עוברים. בעיניי זה נס גלוי. הדרך ארוכה, זה ברור. אבל היא תביא אותנו ליריחו חזרה, וגם זה ברור". ■

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il

ההצעה שלה אושרה ואשרה שטיק יצרה את הסרט מחדש, אבל הפעם בעזרת תקציב שאפשר צלם מקצועי, רחפן לתיעוד מלמעלה ושאר אביזרים נחוצים. "כשהכול הסתיים, נסענו לארנה להראות לה את התוצאה. זה היה יום חמישי, היינו בדרך לצפון. הסרט מוקרן, ואני רואה אותה עם הראש באדמה. עוד לפני שזה הסתיים, ארנה אמרה לי – בואי נצא. בחוץ היא אמרה: מה פתאום, מה עשית לי, מה זה הסרט הזה. אמרה שאחרי 120 יעשו עליה סרט כזה. ענתי לה: אנשים צריכים לשמוע אותך עכשיו. העזתי להוסיף שיש כאן משהו שחשוב לספר, להציא. אבל אם היא לא רוצה, אז לא. לא יהיה.

"נסענו משם לצפון בידיעה שאחרי כל העבודה, הצילומים והעריכה, אין סרט. ניסו לנחם אותי שזה קורה לכל היוצרים הדוקומנטריים הגדולים. אבל אז ביום ראשון קיבלתי ממנה הודעה – 'חגית, הסרט נפלא. הכול מדויק ובמידה הנכונה. עשי איתו מה שאת רוצה ותצליחי'. הייתי בהלם.

"היה לי חזון ורצון אדיר לספר סיפור מיוחד

אליה עם חברה ליומיים. הבאנו מצרכים כדי לבשל לה מרק מפנק, אבל היא נכנסה ושאלה מי טיגן עם שמן במטבח שלה. למדתי ממנה על בריאות טבעית. עברנו יומיים בטפטפות, השפריצו עלינו מי קולחין, הייתה חוויה".

במהלך לימודיה בבית הספר לקולנוע של ישיבת "תורת החיים", החליטה אשרה שטיק ליצור סרט על קובוס. "לפני כשלוש שנים נסעתי אליה ועקבתי אחריה יום וחצי. נסענו גם ליריחו עם בעלי וצילמנו בבתי הכנסת. היה לי מספיק חומר וישבתי לערוך". אלא שבמהלך העבודה, ההארדייסק הפסיק לתפקד. "פניתי לכל מיני חברות שעוסקות בהצלת חומרים כאלה, אבל ביקשו ממני סכומים גבוהים. ויתרתי. ההארדייסק ישב על שולחן העבודה שלי שנתיים. ואז יום אחד, בקיץ 21, אני רואה פרסום על מיום של קרן קולנוע שומרון - תיעוד אדם בנוף מולדתו ביהודה, שומרון ובקעת הירדן. מיד לקחתי מצלמה ונסעתי כל הדרך כדי לצלם שוב את ארנה. בעלי, שהוא מורה לתקשורת, ערך את החומר בכמה דקות, ושלחתי הצעה לקרן".

גם גיבור צריך חממה

לקרן קולנוע שומרון, שנוסדה ב-2019, העניקה עד היום תמיכה ליותר משמונים סרטים עלילתיים, קצרים ותיעודיים. הסרטים "בידיים מלאות" ו"מרגלים מבית" של הקרן השתתפו בפסטיבל חיפה.

"אש יוקדת ביריחו" נוצר במסגרת חממת סרטי תעודה שמפעילה הקרן, בהנחיית איתי אשר: כעשרה יוצרי קולנוע, רובם מיהודה ושומרון ורובם נשים, השתתפו בפרויקט של סיפורי מקומות וגיבורים ביו"ש. יו"ר הקרן הוא ראש המועצה האזורית שומרון יוסי דגן. הסרט על קובוס, לרבריו, "הוא ביטוי ראשון בקולנוע הישראלי

לגיבורים ולגיבורות של ההתיישבות ביהודה ושומרון, שפעלו במשך שנים כדי להגשים את חזון החזרה לארץ ישראל. היוצרת הצליחה בסרט קצר לתת ביטוי לקשיים, לקונפליקטים ולרחשי הלב מאחורי הגיבורות הללו".

"במקבץ סרטי דיוק קצרים, נפתח צוהר לחיי המתגוררים ביו"ש", אומרת מנכ"לית הקרן, אסתר סילס-אלוש. "הקרן גאה לעמוד מאחורי סרטה של חגית אשרה שטיק, ומבטיחה להמשיך לתמוך בסרטים איכותיים שיביאו את הסיפור הייחודי של יהודה ושומרון שטרם סופר".